

MUSIQA TARBIYASINING SINFDAN VA MAKTABDAN TASHQARI ROLI

Qodirboyeva Shohida Yalg'ashbay qizi
*Amudaryo tumani 21 – sonli Bolalar
musiqa va san'at maktabi „Torli, damli va
fortepiano” bo'limi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada bolalarning sinfdan va matabdan tashqari musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish, musiqiy tarbiyalarini mustahkamlash haqida ma'lumotlar keltirilgan. Shuningdek, sinfdan va matabdan tashqari musiqiy bilimlarni beruvchi musiqa to'garaklari va Bolalar musiqa va san'at maktablari va bundan tashqari ularning o'qish jarayonlari haqida qarashlar keltirib o'tilgan. Hamda yana O'zbekiston maktablarida sinfdan va matabdan tashqari musiqiy tarbiyalanish muassasalarini yaratishning dolzarbligi bayon etilgan.

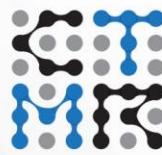
Kalit so'zlar: To'garak, qobiliyat, musiqiy tushunchalar, o'quv rejalar, musiqiy faoliyat, matabdan tashqari musiqiy ta'lim turlari, madaniy me'roslar, tarix, tanlovlari.

Bilamizki, sinfdan va matabdan tashqari musiqiy tarbiyaning asosiy maqsadi matab o'quvchi yoshlarini imkonli boricha yanada ko'plagan ommaviy va to'garak ishlariiga jalb qilish, ularning musiqiy dunyo qarashlarini yanada rivojlantirish, musiqiy didlarini shakillantirish va tabiat bundan tashari ona Vatanga nisbatan mehr-muhabbatini rivojlantirishdir. Ushbu rejalar amallarda sinashda umumiyligida matablarida musiqa darslardan tashqari ommaviy hamda bundan tashqari to'garak ishlari olib kelinmoqda. Sinfdan tashqari musiqa madaniyati to'garaklarining ikki shakli bo'lib ular quyidagilardan iboratdir:

1. Musiqa tarbiyasining ommaviy shakli
2. Musiqa tarbiyasining to'garak shakli

Maktablarda musiqiy to'garaklar estetik tarbiyalanishning bir bo'lagi bo'lib u ko'p jihatlardan matab o'quvchi yoshlarining ma'nnaviy rivojlanib borishiga yo'naltirilgan bo'lib hisoblanadi. Sinfdan tashqari bo'lib hisoblangan musiqa to'garaklari o'ziga xos faoliyat turi bilan ya'ni: musiqiy asarlarni tinglash va bundan tashqari ushbu asarlarni tahlil qilishlar bilan ham qiziqarliroq bo'lib o'tadi. Musiqani tinglar jarayonilarida to'garak ishtirokchilari musiqaga xos bo'lgan nazariy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lib boradilar hamda bundan tashqari tinglanayotgan musiqalarni bir vaqtning o'zida tahlil qilishning sir sinoatlarini o'zlashtirib rivojlantirib borishadi.

Musiqa to'garaklari o'qituvchisining ommaviy ishlari matab ma'muriyatlarini tomonidan tasdiqlangan tarzda qo'llanib boriladi. Ommaviy ishlar rejasi esa musiqa fani va musiqa to'garaklari o'qituvchisi va matabning ma'nnaviy – marifiy ishlari mudiri, matab yetakchilari jamlanmasida hamkorlik asosida o'quvchilarning yoshlariga, qiziqish darajalariga, bayram va konsertlar va bundan tashqari har xil uchrashuvlarni va har xil ko'rik tanlovlarni ham hisobga olgan holda tuziladi. Bularga

„O’zbekiston Vatanim manim”, „Kelajak ovozi” va ko’plagan ko’rik tanlovlар shular jumlasidandir. Musiqiy to’garak ishlarining shahsiy ish rejasini esa to’garak o’qituvchisining o’z imkoniyatlaridan kelib chiqib mustaqil tarzda tuzadi. Haftada o’rtacha ikki yoki uch marotaba musiqiy to’garakni guruhlarga bo’lib olib darslar o’tiladi. To’garak ishlari asosi musiqa darsi hamda musiqiy bilimlarni, ko’nikmalarni chuqurroq o’rganib borishdir. Musiqiy to’garak ishlarida qobiliyatli va qiziquvchan, musiqa darslarida faol ishtirok etuvchi o’quvchilar tanlab ro’yhatga olinadi. Va shu tariqa to’garak guruhlari tuzilib boriladi. Dars mobaynida barcha o’quvchilarning musiqaga bo’lgan qiziqlashlari hamda harakatlari hisobga olinib har xil turdagи musiqa to’garaklariga yo’naltirilib boriladi. Musiqiy to’garaklarning ish faoliyatini aktivlashtiruvchi narsa bu mакtab sahnasi hisoblanadi.

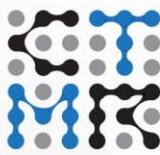
Musiqada sinfdan hamda maktablardan tashqari ta’lim va tarbiyalari bevosita musiqa darslaridagi o’qitish usullari va metodlariga tayanadi. Umumiy ma’nodagi maqsad hamda vazifalar asosida maktabdagi musiqa va san’atga qiziqishi bor o’quvchilarning musiqaga ehtiyojlarini rivojlantirib boradi.

Ma’lumki, umumiy o’rta ta’lim maktablarining o’quvchilarini professional musiqa va san’at faoliyatiga olib kirishni o’z oldiga asosiy maqsad qilib qo’ya olmaydi. Lekin, musiqa va san’atni tushunib idrok qilish va unda emodsialar olish har bir o’quvchiga, u kelajakda musiqa sohasida faoliyat olib boradimi yo’qmi bundan qat’iy nazar bu borada yetarlicha bilim va ko’nikmalari mavjud bo’lmog’i kerak.

Sinfdan tashqari musiqiy ko’nikmalar o’quvchilarning umumiy ma’nodagi rivojlanish va uning kelajakdagi mashg’ulotlari hamda bundan tashqari kasbi to’g’risidagi dastlabgi tasavvurlar bilan bog’liq bo’lib borgan ehtiyoj hamda bundan tashqari qiziqishlarning kengayib borishi, musiqiy estetik va emotsional rivojlanishi mustaqil hamda sinfdan tashqari musiqiy tarbiya bilan bog’liq.

Maktabdan tashqari ta’limning barcha yo’nalishlari hamda barcha to’garaklardagi o’quvchi yoshlarning ma’naviy-marifiy fazilati bo’lib hisoblanadi. Boy madaniy me’rosimiz va tarixiy an’analaramizga hamda bundan tashqari insoniylik qadriyatlarimizga hurmat va istiqloliy fikr va g’oyalarga sadoqatlik ruhida tarbiyalanishi bilan belgilanib boriladi.

Sinfdan tashqari bo’lgan musiqiy to’garaklarda bolalar musiqani tushunib va unga bo’lgan tushunchalarini faol tarzda rivojlantirib, san’at hamda atrof hayotdagи go’zal bo’lgan hodisalarga muhabbat tushunchalarini hamda o’zlarining histuyg’ularini musiqiy tilda, ijodiy turda namoyon qilish qobiliyatlarini rivojlantirib borish katta ro’l o’ynaydi. Bolalar qobiliyati aktiv musiqa faoliyati davomida rivojlanib boradi. Qobiliyatlar deganda insonning kerakli ko’nikma, malaka, ilmlarini

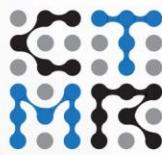

olishi va uni amaliyotda muvoffaqiyatli qo'llay olishga qaratilgan psixologik xususiyatlari tushuniladi. Ma'lum bir faoliyat turiga bo'lgan qobiliyat nerv sistemasining analizatorlari sezgirligi, kuchli nerv jarayonlarining harakatlanganligi, muvozanatlashtirilganligi kabi omillar asosida rivojlanadi. Masalan: bir sinfda o'qiyotgan ikkita o'quvchiga bir xil etyudni vazifa qilib beradi. Lekin biri oldinroq biri esa keyinroq yod olishadi. Muvaffaqiyatga erishishdagi bu farqni xohlagan bir pedagog ana shunday holatlarda o'quvchilardagi qobiliyatlar darajasiga bog'laydi.

Tug'ma qobiliyatlarning irsiy berilishi, masalan: tibbiyot ilimida va unga muvofiq pedagogikada ham alohida ahamiyat kasb etadi. Bizning ta'lim-tarbiya tizimimiz hamma o'quvchilar bir xil imkoniyatlar yaratadi. Shuning uchun ham bolalarning kamol topishi uchun maktablarda musiqa madaniyat darslaridan tashqari iqtidorli bolalarni o'qitish uchun maxsuslashtirilgan hamda ixtisoslashtirilgan va umumlashtirilgan maktablari tashkil qilingan bo'lib, bu maktablarga bolalar maxsus komissiyaning imtixonidan 5 baholi sistemalar orqali o'qishga qo'shimcha sinfdan va maktabdan tashqari ta'lim sinfatida qabul qilinadi.

Bu ta'lim muassasalarining birgina musiqa va san'at maktablarining o'qitish faoliyatini misol qilib oladigan bo'lsak: o'qishning birinchi sinfiga qabul qilingan o'quvchilar o'z yo'nalishlari orqali 5-7 yilgacha o'qib bilim olishlari mumkin. 5 yillik o'quv yo'nalishlariga milliy cholg'u asboblari va xonanadalari va bundan tashqari rassomchilik, kashtachilik, amaliy san'at va hunarmundchilik yo'nalishlari kiradi. 7 yillik o'quv yo'nishlariga esa skripka, fortepiano va shu qatordagi juda ko'plab jaxon musiqa asboblari kiradi.

Umumiyo'rta ta'lim maktabdagagi musiqa madaniyati darslaridan farqli o'laroq bu musiqa va san'at maktablarida har bir yo'nalishlarda chuqurlashtirilgan tarzda o'zbek va bundan tashqari butun jaxon musiqa va san'atning sir-sinoatlari iqtidorli bolajonlarga o'rgatilib boriladi. Umumiyo'rta ta'lim, maktablaridan yana bir farqi ixtisoslashtirilgan bu musiqa va san'at maktabida darslar individuallashtirilgan xolda har bir o'quvchiga alohida bir butun dars ajratiladi. Bundan tashqari qo'shimcha darslarda o'quvchilar guruh bo'lib dars olib borishlari mumkin. Bu darslar qatorlariga esa xor, solfedjio, xorijiy musiqa adabiyoti, o'zbek musiqa adabiyoti, musiqa savoti, ansabllar va kvartet hamda kvintetlar kiradi. Har bir o'quvchi bu ixtisoslashtirilgan maktablarda ixtiyoiy turda oqib davlat to'lovlari asosida chuqurlashtirilgan bilimlarga ega bo'lishadi. Bundan tashqari bu ixtisoslashtirilgan musiqa va san'at maktablarida bir oiladan ikkita farzand taxsil olishayotgan bo'lsa bularga davlat to'lov summasiga yengillik beriladi va maktab vzno's mablag'didan kamaytirish qilinadi.

Har bir cholg'u asbob uchun 1-sinfdan to bitirguncha ish rejalari davlat ta'lim stantartlar asosida belgilanib beriladi. Bu ixtisoslashtirilgan musiqa va san'at mакtablarida o'qiyotgan iqtidorlar orasidan iqtidorlilari tanlab olinib davlat tanlovlariiga yuboriladi. Va bu kabi tanlovlarda butun jaxon bo'ylab O'zbekistonlik san'atkorlar faxrli ishtirok etib, o'rinalar olib kelishmoqda. Shu bilan bir qatorda butun dunyoga davlatimiz nomini tanitib, milliy musiqalar va o'z iqtidorlarini namoyon qilishmoqda.

Bu ixtisoslashtirilgan musiqa va san'at maktablaridan tashqari yana "barkamol avlod bolalar tashkilotlari", "madaniyat markaz"lari ham iqtidorli va qiziquvchan bolalarga ta'lim berib kelishmoqda. Bu musiqa va san'at maktablarida, madaniyat markazlarida va barkamol avlod bolalar tashkilotlarida taxsil olayotgan bolalar va xodimlar, o'qituvchilr ishtiroklarida har -xil bir-biridan chiroqli bayram konsertlari ham tashkil qilinib xalqimizga o'z qobiliyatlarini ko'rsatib kelishmoqda. Bu katta ishlarni amalga oshirishda va konsert darsturlari na'munali darajada o'tishida har bir iste'dodli bolalar va har bir o'qituvchilarining hissasi va roli alohida bilinib turadi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. G.M. Sharipova, G. T. Tojiyev „Musiqa metodikasi” Toshkent 2012-y.
2. Anorov T.N. „Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa to'garaklarini tashkiletish metodikasi” maqola. Экономика и социум №10(89) - 2021
3. G'ofurova Shahrizoda Farhod qizi „Sinfdan tashqari musiqa to'garaklarini tashkil qilish” maqola. Actual problems of scinience and education in the face of modern challenges – 2023
4. Tohirjon Ortiqov „Musiqa o'qitish metodikasi” Toshkent 2010-y.
5. Intereureconf.com
6. КиберЛенинка.ru